

Guia docent
Descobrim el medi agrícola de Vila-seca

*Amb la col·laboració de Cecília, Juan, Antonio, Alberto, Maria,
Miguel, Sònia, Isa, Magda i els nens i nenes de 4t de primària
de l'escola Sant Bernat Calvó de Vila-seca.*

Índex

● Introducció	5
● Presentació al docent.....	7
● Presentació	8
● Recomanacions per a l'observació de la fauna i la flora	9
● Sistema agroecològic de La Plana	10
● Mapa de l'itinerari	11
● Inici de l'itinerari	12
● Activitats	34

4

Anys enrere Vila-seca era una població de conreus on la majoria dels nostres avis i besavis treballaven. L'agricultura era un sector que aportava multitud de valors socioecològics i per tal d'extreure el màxim profit, el medi es modificava de diverses maneres fins obtenir un mosaic de camps plens de vinya, avellaners, oliveres i garrofers que es predisposaven al voltant de masos, barraques i camins.

Tot i amb el pas del temps, són moltes les estructures agrícoles i conreus que avui en dia queden al nostre territori, resultant un veritable espai agroecològic, híbrid de la interacció entre vectors socioeconòmics i biofísics. Per aquest motiu, donar valor a aquest nou sistema és el principal objectiu del present itinerari, ja que observar el vol del xoriguer entre un camp d'oliveres o la pedra seca que envolta un garrofer ens mostra l'equilibri entre l'ésser humà i el medi natural.

6

El present itinerari té com a objectiu principal donar a conèixer el sistema agroecològic de La Plana als nens i nenes de Vila-seca des d'una perspectiva entenedora, divertida i en contacte amb el medi.

Aquest quadern té tres parts diferenciades; la presentació, l'itinerari i les activitats. Per una banda, la presentació engloba tant les recomanacions per a l'observació de fauna i flora, la introducció al sistema agroecològic i el mapa de l'itinerari. Totes elles són aconsellables que es tractin a l'aula en una sessió prèvia a la sortida. D'altra banda, l'itinerari consta d'unes 3 hores aproximadament de recorregut en una distància de 2'9 quilòmetres pel sistema agroecològic de La Plana. Per tant, s'aconsella que els infants portin roba i calçat còmode, així com aigua i alguna cosa per esmorzar. Finalment, les activitats a realitzar es presenten en les últimes pàgines del següent quadernet i s'aconsella realitzar-les a l'aula en una sessió posterior a la sortida. Aquestes són una síntesi de tot allò que s'ha observat a l'itinerari i pretenen que els nens i nenes reflexionin sobre la importància d'aquest sistema.

Presentació

Hola! El meu nom és Xuri i sóc un xoriguer, un rapinyaire de la família dels falcons. Com ja saps, els meus cosins els falcons poden ser molt grans, però jo sóc una mica més petit i m'agrada viure amb tranquil·litat entre els camps de conreu. Avui m'agradaria ensenyar-te el meu hàbitat, el lloc on jo i moltes més espècies tant d'animals com de plantes vivim. Què et sembla? Fem un passeig?

Si dones un cop d'ull al cel i no fas gaire soroll potser em pots veure, tot i que serà difícil perquè m'agrada molt amagar-me.

Recomanacions per a l'observació de la fauna i la flora

Abans de començar el nostre camí has de tenir en compte diversos aspectes per tal de no fer malbé el nostre medi.

- Evita capturar animals i arrencar fulles dels arbres; si vols, pots recollir algunes fulles del terra per descobrir més endavant la seva espècie.
- Intenta no sortir de la vora dels camins per tal de no trepitjar les espècies de plantes i animals que creixen i viuen entre els camps de conreu.
- Procura no fer malbé les estructures agrícoles que observaràs, moltes són refugi d'animals i a més, són un element molt important de la nostra història.
- Evita llençar papers i altres objectes de rebuig al terra; els pots guardar a la teva motxilla i tirar-los després a la paperera més pròxima.

Moltes gràcies, d'aquesta manera ens ajudaràs a mantenir el nostre medi.

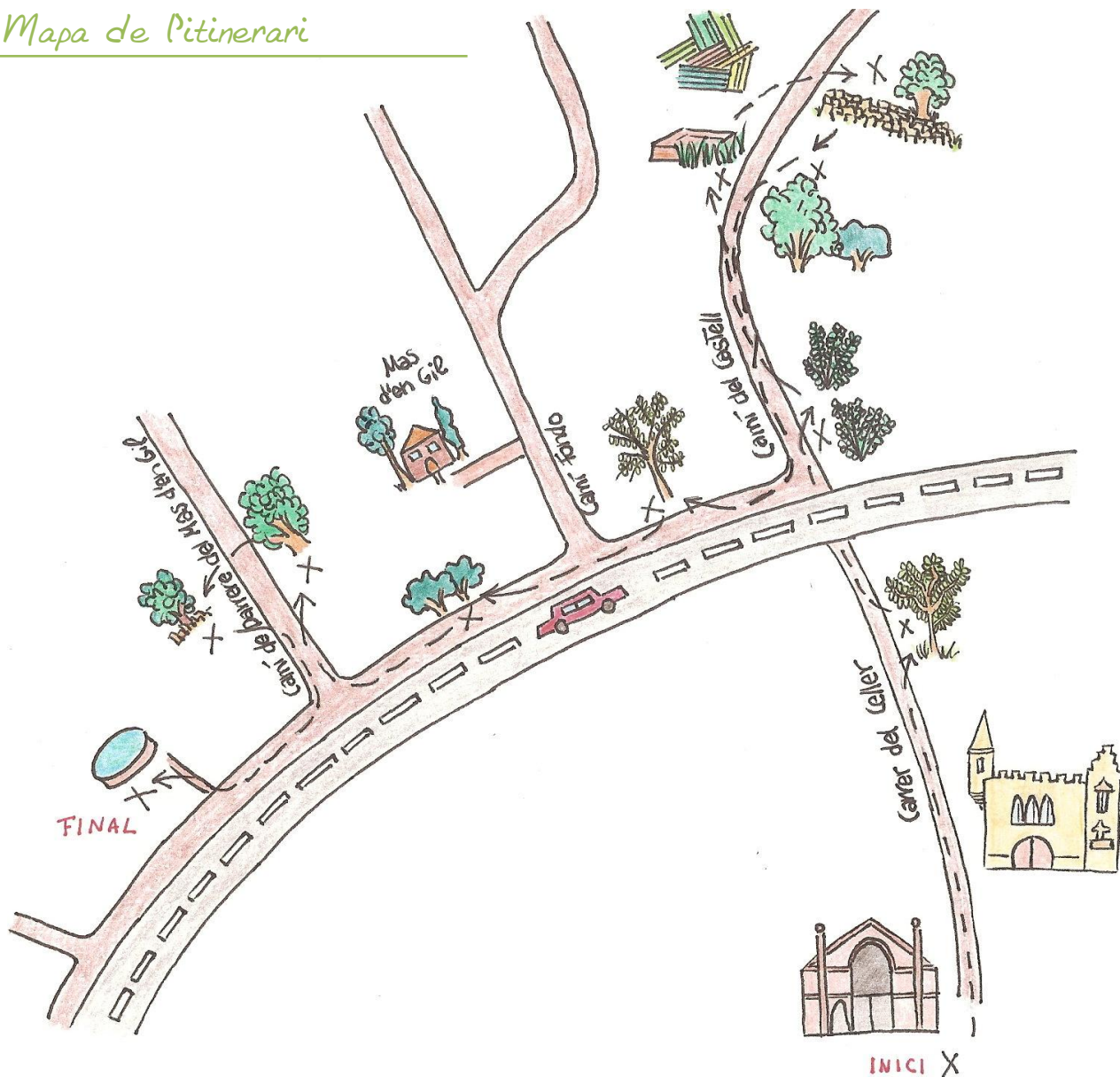

Sistema agroecològic de La Plana

Aquí et presento el mapa de la zona que avui observaràs: el sistema agroecològic de La Plana, un medi ple d'interaccions entre l'ésser humà i el medi natural. Hi són representats els camins i els elements més importants, però tu ets l'encarregat de descobrir-los. Veuràs diferents espècies conreades, com l'olivera i l'avellaner, i diverses construccions agrícoles de molta tradició a Vila-seca. D'aquesta manera, seràs capaç d'observar com aquests dos elements (el social i el natural) es troben en equilibri en el territori.

Mapa de Pitinerari

Comencem el nostre itinerari al *Celler de la Cooperativa de Vila-seca*:

L'any 1899 es va crear la Societat Agrícola-Cooperativa de Vila-seca, un grup de pagesos units per lluitar pels seus drets i interessos. En aquells temps, els vila-secans es dedicaven majoritàriament a la vinya i per tal de poder elaborar vi la societat construï entre 1918 i 1920 el celler de la Cooperativa.

? El terreny on s'ubica el celler va ser comprat als senyors comptes de Sicart, propietaris del castell de Vila-seca en aquella època.

Actualment, el celler de la Cooperativa es troba en desús però va produir vi durant 66 anys de manera ben important. Tot i així, la botiga de la Cooperativa Agrícola avui en dia encara funciona venent altres productes locals, com per exemple oli i avellanes.

Al celler es tractava la *vinya* dels pagesos de Vila-seca, *observa* bé al teu voltant durant el recorregut de l'itinerari a veure si trobes alguna. A partir de la fotografia podràs fer-te una idea de la seva forma.

No hi ha cap vinya en aquesta zona, però es pretén que estiguin atents al seu voltant.

- Sabries dir què collien els pagesos per poder portar-ho al celler i obtenir vi? Els pagesos collien raïm.
- Imagina com 100 anys enrere els homes que treballaven al camp portaven el producte recol·lectat al celler. Creus que utilitzaven algun tipus de vehicle? El més privilegiat tindria un carro per transportar la matèria del camp al celler, però d'altres havien de transportar-ho ells mateixos.

Continuem pel carrer del Celler en direcció a La Plana . Una vegada travessat el Castell de Sicart i el pont, el paisatge comença a canviar. El camí passa a anomenar-se camí del Castell i el que observes a dreta i esquerra són camps abandonats . Avançant una mica, pots observar a la dreta uns arbres molt interessants. Busca arran de terra la closca del seu fruit i ràpidament el podràs identificar? Arran de terra hi ha multitud d'ametlles

Ametller

És un arbre fruter que depenent de l'època de l'any el veureu de diferents colors. Quin color predomina avui? A què pot ser degut? Depenent de l'època de la sortida els ametllers poden no tenir fulles, tenir-ne moltes o estar en flor. Per tant, es pretén que a partir de l'estat dels ametllers en comparació a la fotografia de l'esquerra dedueixin que són arbres de fulla caduca.

A continuació es demana buscar les següents plantes entre els ametllers abandonats. En principi, ambdues es troben a prop dels arbres fruiters d'aquesta zona, però és possible que no es trobin. D'altra banda, la presència o no de flors també depèn de l'època de l'any.

- *Et proposo un joc! A veure si ets capaç de trobar aquestes plantes tan comuns al nostre territori entre el ametllers abandonats. Fixa't bé en el seu aspecte, però sobretot en la seva olor. . .*

Romari

L'has trobada? Sí No
 Té flors? Sí No
 Té olor? Sí No
 Pensa algun plat de cuina on
 podem utilitzar aquest condiment
 Qualsevol plat que es pugui
 condimentar.

Esparriguera

L'has trobada? Sí No
 Té flors? Sí No
 Té olor? Sí No
 Pensa algun plat de cuina on
 podem utilitzar aquest condiment
 Truita d'espàrrecs .

Seguim pel camí del Castell, travessem el túnel i continuem recte. A partir d'ara, els correus es predisposaran a banda i banda dels camins per on passeges. Tens el repte d'aturar-te allà on trobis un camp d'avellaners, ets capaç de distingir-los?

L'avellaner és molt important a Vila-seca i a tota la província de Tarragona. Com ja saps l'avellana és el seu fruit. Notes alguna diferència amb el que veus i la fotografia de Pesquera? Quina pot ser la raó?

Depenent de l'època l'avellaner pot tenir només les flors (fotografia), les fulles o estar completament nu.

Llavors, consideres que és de fulla caduca? És a dir, cauen les seves fulles a l'hivern? Si.

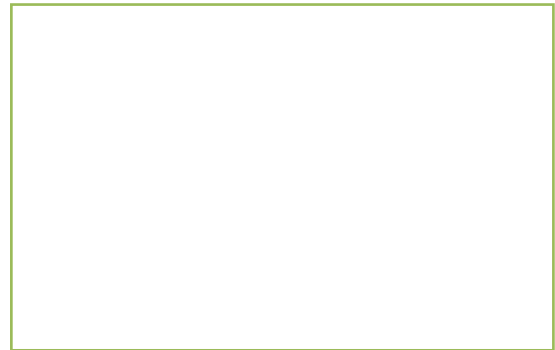

! El 90% de la producció espanyola d'avellana es concentra a la província de Tarragona. Això és perquè estan boníssimes?

En el cas de l'avellaner s'ha de tenir en compte que és un arbust i per tant, no disposa d'un tronc definit com és el cas dels arbres. D'aquesta manera, es fa dibuixar els seus troncs per a què preguin consciència del que els diferencia dels arbres.

- Com és la forma de la seva fulla?
 - Ovalada
 - Punxeguda
 - Arrodorida i irregular

Dibuixa el seus troncs .

Continuant pel mateix camí travessarem un camp d'oliveres rodejat de garrofers, aquests els observarem més tard. Ara, el que has de trobar és una **bassa**, tingues en compte que està molt amagada per la vegetació del seu voltant.

- No creus que falta alguna cosa en aquesta bassa? Aigua
- Creus que antigament la bassa servia per a banyar-se? Per quines altres coses l'ha feien servir? La majoria dels nostres pares i avis han après a nedar en aquestes construccions, tot i així, servien per a dipositar l'aigua destinada pel reg.

Actualment, moltes de les basses de Vila-seca estan abandonades i sense aigua. Aquest fet, provoca que animals com els amfibis no puguin viure en aquests llocs. Tot i així, segurament trobaràs quantitat d'insectes. Quina pot haver estat la causa d'aquest l'abandonament? L'abandonament dels camps de conreu, els canvis en els usos del sòl i la millora tecnològica en les tècniques del reg són les possibles raons de l'abandonament de les basses.

? Al llarg del nostre recorregut potser trobem alguna bassa amb aigua, però... quina és la procedència d'aquesta aigua? Potser més endavant ho descobrim...

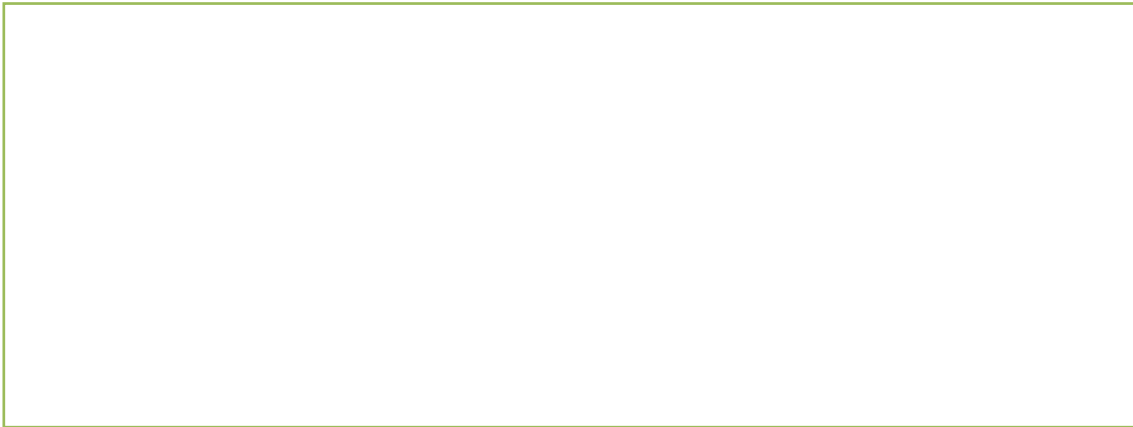
Si avancem una mica pel camí trobarem al marge dret una paret molt peculiar.

Aquests tipus de parets es feien per tal de suportar el marge del camins. Però, com s'enganxen entre si les pedres? Veus alguna classe de ciment entre elles? No hi ha cap ciment entre les pedres, aquestes es troben encaixades entre si.

Aquesta tècnica de construcció és molt tradicional en el territori. Es fa a partir de pedres de poc pes tallades i encaixades entre si pel propi pagès. Aquestes es trobaven en el propi medi i eren col·locades en ordre una al costat de l'altra. D'aquesta manera, l'impacte en el medi era escàs, ja que, com pots observar, la construcció es troba totalment integrada en el sistema natural. Dibuixa la *paret de pedra seca* i no oblidis totes les plantes que creixen al seu costat, així com els animalons que poden viure entre les pedres.

- Quina classe d'animals creus que es pot adaptar a aquest hàbitat? Potser algun que es pot enfilar per les pedres. . .

Els rèptils com la sargantana, per exemple.

Donem la volta i ens dirigim pel mateix camí al camp d'oliveres i garrofers que hem vist abans. A l'esquerra, trobaràs un camí de terra per on podràs endinsarte i observar millor el conreu.

L'olivera és un dels arbres més representatius de Vila-seca. Els pagesos recullen les olives a la tardor i les porten a la Cooperativa per obtenir oli. La seva recollida no ha variat gens amb els anys; es recullen a mà gràcies a l'ajuda d'escales i llargues vares per fer caure l'oliva. A més, si et fixes, aquest camp d'oliveres té al voltant un altre tipus d'arbre fruiter: el garrofer.

? En el Concurs Internacional d'Olis d'Oliva Verge Extra de l'any 2000, l'oli de Vila-seca, denominat Escomes, va obtenir el segon premi a millor oli del món.

Les diferències entre l'olivera i el garrofer són moltes, tot i així, es presenten a la solució algunes de possibles.

- Creus que a l'olivera li cauen les fulles a l'hivern, és a dir, és de fulla caduca?
 - Si
 - No
 - Depenent del fred que faci
- Anota les diferències que veus entre l'olivera i el del garrofer.

Olivera

Fulla allargada

Tronc petit

Color de les fulles verd-gris

Garrofer

Fulla arrodonida

Tronc gruixut

Color de les fulles verd intens

Continuem pel camí del Castell fins arribar a un encreuament. Girem a la dreta i ens aturem en el primer arbre del marge dret. Si mires al terra trobaràs el seu fruit i podràs endevinar de quina espècie d'arbre es tracta.

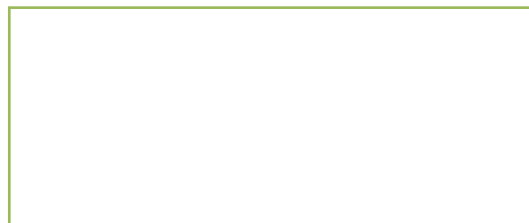
Noguera

Fruit : Nou

Tot i no ser un cultiu molt extens en aquest territori, podràs trobar un parell de nogueres per aquest camí. Creus que li cauen les fulles a l'hivern?

Si, és un arbre de fulla caduca

Dibuixa la seva fulla al requadre inferior.

Durant tot el recorregut podràs observar quantitat d'animals que viuen entre els conreus i altres estructures. Aquests són un exemple:

Sargantana

Granota

Conill

Garsa

Puput

Continuem recte per l'encreuament fins arribar a un conreu d'oliveres. Aquesta perspectiva és molt interessant perquè pots observar el conreu des de dalt i a més, tens més fàcil la visió d'aus que volen entre els arbres.

Fixa't bé en el ocells. Potser ets capaç de veure'n?

Assenyala les aus que observis

? Quins dels tres ocells et sembla que és un xoriguer com jo?

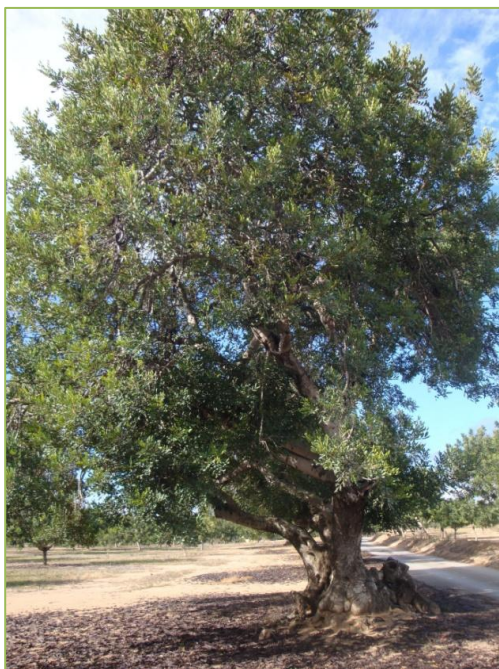
Una mica més enllà dels oliveres sobresurt un mas entre arbres de gran altura. És el *Mas d'en Gil*, una construcció de l'any 1751 que té uns jardins plens d'arbres de diferents espècies i de molts anys d'edat. Des de la teva posició, segurament pots veure uns pins molt alts que són un gran exemple d'arbres singulars. A més, el camp d'oliveres que observes també forma del mas.

En el cas del mas s'ha de tenir en compte totes les estructures associades a ell, com poden ser camps de conreu (en aquest cas el conreu d'oliveres), grans jardins, pastures i boscos. Tot i així, des d'aquesta perspectiva només s'observen els dos primers.

- Per què creus que es feien aquest tipus de construccions al mig del camp? Perquè els masos formen part d'explotacions agràries encarregades d'abastir aquest mateix habitatge.
- Creus que avui en dia viu algú als masos? Actualment viuen els masovers, persones encarregades d'explotar el mas propietat d'un altre. Persones que en tenen cura del mas i de les propietats.

Continuem recte i girem al primer camí a la dreta; el camí de Darrera del Mas d'en Gil. A mesura que avances, pots observar que el conreu predominant és el garrofer.

El **garrofer** és un arbre que creix molt bé sempre que hi hagi el mar a prop. Com pots observar són arbres molt alts, poden arribar als 10 metres d'altura?

Si mires al terra, sota del garrofer, què veus? Què és això? Per què està al terra?

Dibuixa'l en el requadre inferior.

La garrofa, el fruit del garrofer, és el que hi ha en alguns arbres dels que s'observen. Estan al terra perquè quan maduren cauen i ningú les ha

recollit.

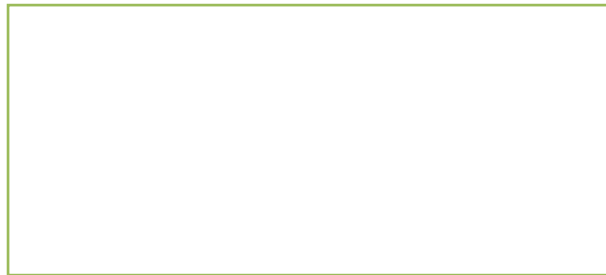

Antigament la garrofa, el fruit del garrofer, servia per alimentar animals com els cavalls, els ases, les ovelles i les cabres. Avui en dia s'utilitza en

- pinsos d'animals i additius alimentaris, de cosmètics i de farmàcia.

- Són els garrofers arbres de fulla perenne? És a dir, mantenen les fulles durant tot l'any? Si, les fulles del garrofer són perennes.

Tingues en compte que tot i tenir sempre fulles, aquestes es van renovant poc a poc. **Dibuixa** la fulla del garrofer en el requadre.

Continuant pel camí de Darrera del Mas d'en Gil trobaràs al marge esquerra una estructura de pedra rodejant un garrofer. Què fan aquestes pedres aquí? Investiga si existeix per aquí a la vora un altre estructura semblant en un arbre diferent. No trobaran cap altre estructura en un arbre diferent el garrofer.

Creus que les pedres estan per fer bonic?
Per què només les trobem al voltant
d'arbres grans? Les pedres no estan per fer
bonic sinó que té una funció útil per al
pagès que ho construeix. Es troben al
voltant d'arbres grans

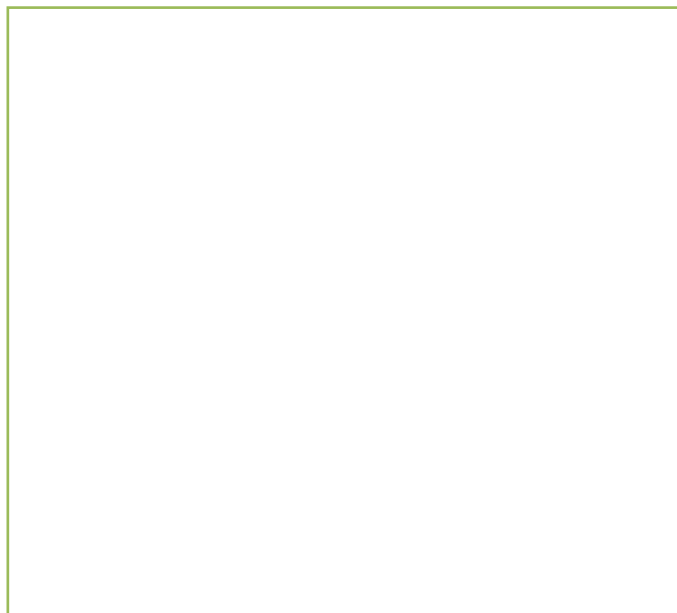
Aquestes estructures s'anomenen *troncs* i
es col·locaven al voltant de grans arbres
per tal d'evitar que caiguessin per l'acció
del vent i per protegir les seves arrels
del pas de maquinaria agrícola.

Si t'has fixat bé, aquesta construcció és molt semblant a una que ja hem vist anteriorment, la paret de pedra seca.

! La tècnica de la pedra en sec apareix en moltes estructures del medi agrícola com per exemple cabanes de vinya on els pagesos guardaven les eines, camins empedrats o fins i tot petites muralles que envoltaven les diferents propietats.

Dibuixa l'arbre i la seva trona al requadre inferior.

Donem la volta i tornem al camí principal pel camí de Darrera del Mas d'en Gil. Quan arribem a l'encreuament girem a la dreta i tornem a girar a la dreta en el primer caminet de terra que trobem. Descobrirem un tipus de *bassa* que encara no havies vist . . .

- Quina classe d'animals creus que pot viure en aquest medi?
 - Rèptils
 - Aus
 - Amfibis

- Has pogut veure algun animal que begui aigua de la bassa? Qualsevol ocell.
- Les basses actualment s'utilitzen pel reg.

Has pensat quin és l'origen de l'aigua de la bassa?

Antigament, i fins i tot avui en dia, part de l'aigua de Vila-seca prové de les mines, unes galeries subterrànies que permetien l'abastament d'aigua per a diversos usos, en especial, l'agrícola.

Aquí acaba el recorregut de l'itinerari. Per tal de tornar al nucli de Vila-seca es recomana desfer el camí realitzat. Arribareu en 25-30 minuts.

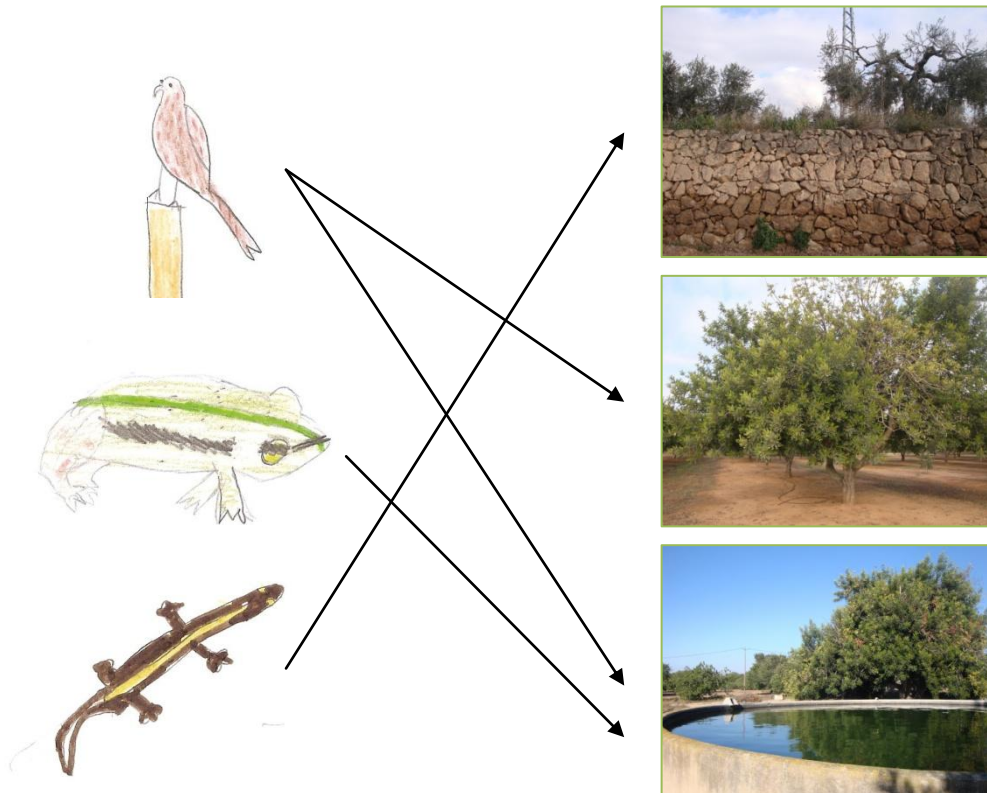
Ara es hora de pensar i reflexionar sobre tot allò que hem vist.

- Has vist algun tipus de vinya durant el recorregut? No
Què creus que va passar? Una plaga de l'insecte fil-loxera va fer malbé quasi tota la vinya de la zona i aquesta va ser substituïda per altres conreus.
Pista: anys enrere es va arrancar tota la vinya i es va substituir per altres conreus més productius, però perquè?

- Quins són els arbres fruiters que has vist durant l'itinerari? Anomena l'arbre i el fruit que s'obté.
 - Ametller , ametlla
 - Noguera , nou
 - Avellaner , avellana
 - Olivera , oliva
 - Garrofer , garrofa

- Relaciona cada animal amb el seu hàbitat. Si et fixes tots són elements introduïts per l'home, creus que aquest pot ser un punt de connexió entre l'ésser humà i la natura? Per què? Cita un altre exemple de punt de connexió que hagin vist en el recorregut . Si. Perquè els animals poden viure en construccions que ha fet l'ésser humà o en arbres que ha plantat ell mateix. Un altre exemple seria la trona, un mas o el celler de la cooperativa.

- Recordes quines dues estructures del sistema agroecològic estaven formades només de pedres?

- La paret de pedra seca
- La trona

Creus que es pot considerar que aquestes estructures fan malbé d'alguna manera el medi?

No, ja que es troben totalment adaptades al medi

- Després de tot el que has vist, creus que el medi agrícola s'ha reduït o ha augmentat en els últims anys? Quina pot haver estat la raó?

El medi agrícola a Vila-seca s'ha reduït en els últims anys. Les raons han estat l'abandonament dels camps de conreu per dedicar-se a altres sectors com la indústria o el turisme i l'augment del sòl urbà.

Espero que t'hagi agradat el nostre recorregut, però sobretot desitjo que hagi après moltes coses. El sistema agroecològic que has observat és un medi amb molta tradició a Vila-seca i per això, és molt important que conegueu la seva existència. Ja sabeu que tant els arbres com les construccions són hàbitat de moltes espècies i que d'aquesta manera, es fa possible una relació molt estreta entre el medi social i el natural. A partir d'ara sabreu com és d'important aquest sistema i per què és important mantenir-ho.

